

Viktiga frågor inför EU-valet 9 juni • Researchers' Desk

Malcolm Fairbrother, Uppsala Universitet och Cecilia Lalander, Sveriges lantbruksuniversitet

Här ger vi en kort bakgrund till sex centrala frågor om miljö och klimat inför EU-parlamentsvalet. Vi föreslår också frågor att ställa till de politiska partierna. Vilken politik vill de driva i de här viktiga frågorna?

1. UTSLÄPPSHANDELSSYSTEM

EU har haft ett utsläppshandelssystem (ETS) i nästan 20 år, lanserat 2005 efter direktiv från 2003. Ursprungligen täckte ETS bara CO₂-utsläpp från kraftverk och energiintensiva industrier, med nästan alla utsläppsrätter gratis. Priset var lågt i många år men nådde 100 €/per ton CO₂e (koldioxidekvivalenter) 2023, vilket motiverar företag att minska utsläppen. Systemet täcker nu fler sektorer och gaser och har varit effektivt för att minska europeiska utsläpp. ETS bygger på "förorenaren betalar"-principen, där stora företag måste köpa tillstånd för varje ton CO₂ de släpper ut. Under EU:s Gröna giv föreslogs ett nytt system, ETS2, för CO₂-utsläpp från byggnader och vägtransporter. Europaparlamentet röstade 2023 för ETS2, som ska vara operativt 2027 efter start med övervakning 2025. ETS2 ska hjälpa EU att bli klimatneutralt till 2050, enligt den europeiska klimatlagen.

- Kommer ni att förplikta er att implementera ETS2 enligt tidsplanen för att minska växthusgasutsläppen?
- Planerar ni att driva andra, ytterligare åtgärder för att minska utsläppen?
- Om ni inte stöder ETS2, hur föreslår ni då att minska fossilutsläppen från byggnader och transporter motsvarande ETS2:s mål?¹

2. Resurseffektivitet och livsmedelsförsörjning

Under mandatperioden 2019-2024 har många lagar inom EU stiftats för att stärka klimat- och miljöarbetet, förbättra resurseffektiviteten och främja en [cirkulär ekonomi](#). [EU:s gröna giv](#) och lagstiftningspaketet [Fit for 55](#) syftar till att göra Europa klimatneutralt till 2050 och frikoppla ekonomisk tillväxt från resursförbrukning för att möjliggöra att vi håller oss inom de [planetära gränserna](#). Även om det inte råder konsensus bland forskare om att tillväxt kan ske utan ökad resursförbrukning, är det ändå ett viktigt mål att göra ekonomin mer cirkulär. Redan idag [överskrider sex av dessa gränser](#). Fit for 55-paketet innehåller en rad olika åtgärder och direktiv som rör energi, transporter, byggnader, markanvändning och industri. 'Från jord till bord'-strategin, som ingår i Fit for 55-paketet, ska göra Europas livsmedel hållbarare och jordbruket mer motståndskraftigt, med målen att till 2030 ska 25% av jordbruket ska vara ekologiskt och att användningen av kemiska bekämpningsmedel halveras och gödselmedel minskas genom ökad cirkulation av växtnäring (återföra mer växtnäring från olika bioavfallsfraktioner).

- Är ni positiva eller negativa till EU:s 'Fit for 55'-paket?
- Planerar ni att stödja befintliga lagförslag som vill förenkla för cirkulär ekonomi och förbättrad resurshantering?
- Hur avser ni att balansera ekonomisk tillväxt med miljömässig hållbarhet?

¹ Hittills har utsläppen från dessa sektorer, som båda är stora utsläppskällor, varit svåra att minska. Utsläppen från transporter har ökat i EU sedan 1990, till skillnad från alla andra stora källor. Byggsektorn står för cirka 35 % av EU:s växthusgasutsläpp, varav en stor del är energirelaterade.

3. Plastförorening

Plast förorenar våra hav, med uppskattningsvis 150 miljoner ton plast i haven idag. Miljontals djur dör varje år på grund av plast, vilket påverkar nästan 700 arter, inklusive hotade. Mikroplaster har hittats i över 100 vattenlevande arter och kan blockera matsmältningssystem, skada organ och leda till dödsfall och reproduktionsstörningar. Nedbrytningen av plast kan ta hundratals år, vilket leder till ackumulering och bildning av mikroplast (partiklar mindre än 5 mm) som kan tränga in i vävnader hos både djur och människor där ny forskning tyder att det kan öka risken för både hjärtattack och stroke. Det finns starka indicier på att mikroplaster är skadliga, främst på grund av kemikalierna i plasten. EU:s försök att begränsa plastanvändning genom direktiv möttes av motstånd och slutade med en mindre omfattande reglering (1) som fokuserar på att minska specifika engångsplastprodukter. Plastproduktionen har ökat kraftigt, och halva mängden plast som någonsin funnits har tillverkats sedan 2004. Produktionen förväntas fördubblas till 2050. EU förbjöd export av plast till icke-OECD-länder i november 2023, men plastproduktion och nedskräpning fortsätter att öka.

- **Hur prioriterar ni frågan om plastnedskräpning och vilka konkreta åtgärder anser ni är nödvändiga för att hantera dess inverkan på våra ekosystem och på folkhälsan?**
- **Vilka specifika strategier eller politiska initiativ förespråkar ni för att effektivt minska plastföroreningar i naturen?**
- **Hur ser ni på införandet av utökat producentansvar inom EU för att säkerställa att företag tar ansvar för hela livscykeln hos de plastprodukter de producerar?**

4. Naturrestaureringslagen

I februari godkände Europaparlamentet en ny naturrestaureringslag som ett svar på kraftiga försämringar i naturlivsmiljöer, som leder till massdöd av djur och eskalerande utdöendet av arter. Idag är utdöendetakten 35 gånger högre jämfört med de senaste årmiljonerna, samtidigt har Europas fågelpopulation minskat med 20 miljoner årligen de senaste 40 åren. Lagen syftar till att återställa djurpopulationer genom att förbättra deras livsmiljöer. Medlemsstaterna måste återställa minst 30% av utarmade livsmiljöer till god status till 2030 och 90% till 2050, med regelbundet uppdaterade planer. Specifika mål har satts för pollinerande insekter, skogs-, urbana-, jordbruks- och marina ekosystem samt för flodförbindelser. Lagen är Europas huvudåtgärd i de globala förhandlingarna om biologisk mångfald. Tatiana Nuno från NGO Seas At Risk kallade lagen "ett avgörande steg mot att återställa det marina livet". Efter godkännandet har vissa medlemsstater ändrat ståndpunkt och stödjer inte längre lagen i dess nuvarande form, vilket gör dess status osäker. Ursula Von der Leyen arbetar med andra EU-institutioner för att få lagen antagen inom de närmaste månaderna. Lagen föreslogs av Europeiska kommissionen 2022, men målen för gröna stadsområden och återvätning av torvmarker har försvagats.

- **Kommer ni att förplikta er att stödja det slutliga antagandet och sedan genomförandet av naturrestaureringslagen, som antogs av Europaparlamentet i februari?**
- **Har ni andra initiativ att föreslå för att skydda naturen i Europa, inklusive djurhabitat och hotade arter?**

5. Utfasning av förbränningsmotorn

I mars 2023 godkände EU-länderna en lag som förbjuder försäljning av nya bilar som producerar CO₂-utsläpp från och med 2035. Lagen innebär ett förbud mot förbränningsmotorer och kräver att alla nya fordon från 2035 ska ha noll CO₂-utsläpp, för att snabbt minska utsläppen från transporter. Direktören för den intresseorganisationen [Transport & Environment](#) kallade detta "den viktigaste bilpolicyn för att nå EU:s klimatmål till 2040." En undantagsregel för bilar som körs på koldioxidneutrala e-bränslen infördes efter ett sista minuten-krav från Tyskland, som har en stor bilindustri. E-bränslen är koldioxidneutrala i bemärkelsen att de tillverkas med hjälp av infångade CO₂-utsläpp, vilket förespråkarna hävdar balanserar de CO₂-utsläpp som frigörs när bränslet förbränns i en motor. Transport & Environment anser att e-bränslen inte behövs för att minska utsläppen från befintliga bilar. Vissa grupper, inklusive Tysklands kristdemokrater, vill nu upphäva förbudet mot förbränningsmotorer. Europeiska lagstiftare ska granska förbudet 2026.

- Kommer ni att förplikta er att upprätthålla utfasningen av förbränningsmotorer för nya bilar från och med 2035?
- Kommer ni att säkerställa att undantaget för e-bränslen/syntetiska bränslen inte blir en bakväg för fortsatt försäljning av fordon som bidrar till klimatkrisen?

6. Luftkvalitet

Dålig luftkvalitet orsakar över 250 000 för tidiga dödsfall årligen i EU och bidrar till hjärtinfarkter, stroke, andningsproblem, diabetes, demens, försenad kognitiv utveckling hos barn och cancer. I april i år antog Europaparlamentet en revidering av direktivet om luftkvalitet (AAQD), som specificerar standarder och utsläppsgränser för luftföroreningar som partiklar (PM10 och PM2.5), kvävedioxid (NO₂), svaveldioxid (SO₂), kolmonoxid (CO), bly (Pb), bensen och marknära ozon (O₃). Trots framsteg är luftföroreningarna i Europa fortfarande höga. Transportsektorn orsakar nästan hälften av alla giftiga utsläpp av kväveoxider (NO_x) och kostar mer än 1 200 € per invånare i offentlig sjukvård årligen. I mars godkände Europaparlamentet "Euro 7"-förordningen för att minska utsläppen från fordon. Detta kräver att fordon uppfyller nya standarder under längre tid. Även om förbränningsfordon inte längre säljs efter 2035, kommer befintliga fordon att användas i många år, vilket ger långvariga konsekvenser. Sedan 1992 har EU successivt skärpt gränserna för utsläpp från vägfordon. De nya reglerna, som fortfarande behöver slutligt godkännande från EU-länderna, gäller för bilar från juli 2030, och för bussar och lastbilar 12 månader senare.

- Kommer ni att fortsätta stödja en progressiv skärpning av luftkvalitetsåtgärder som AAQD och Euro 7?
- Har ni förslag på andra metoder för att förbättra luftkvaliteten och minska dödsfall och sjukdomar orsakade av föroreningar, särskilt från transportsektorn?